

УДК 377.8:373.2.5.

DOI: 10.15587/2313-8416.2018.131602

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З КЛЮЧЕВИХ ЛАНОК СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

© І. А. Панікарова, Б. О. Старостенко, О. С. Аштаев, Т. М. Мазурик, І. Є. Нечволод

У статті наведено результати досліджень сучасних потреб у вихованні самостійності студентів, адже у сучасних реаліях нове покоління кардинально відрізняється від попереднього, насамперед, загостреними відчуттями, лінощами та асоціальними схильностями. Напрями реалізації науково-практичного підходу виховання студентського пласту, як елементу сучасного, активного, високоспеціалізованого, високоморального капіталовкладення у майбутнє нашої держави потребує певних змін, при реалізації яких, студент, як елемент соціуму, що визначається індивідуальністю зможе знайти своє місце у житті

Ключові слова: самостійна робота, саморозвиток, студент, наука, концентрація уваги, соціум, сучасне покоління

1. Вступ

В сучасній українській педагогічній науці продовжується процес реформування, з'являються нові галузеві стандарти освіти, опрацьовуються нові технології навчання, відбувається переорієнтація навчальних планів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів на збільшення частки самостійної роботи студентів (СРС) в процесі оволодіння навчальними дисциплінами.

Самостійна робота (СР) розвиває здатність особистості до самоорганізації та самоуправління, створює умови для оволодіння практичними навичками, формується здатність творчо сприймати навчальний матеріал, робити власні висновки і найголовніше – виникає потреба щоденної роботи над зростанням загальної культури та професійної майстерності.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Самостійна робота – невід'ємна частина навчального процесу.

Про це говорили, писали класики педагогічної науки. Ян Амос Коменський стверджував: «... Альфою та омегою нашої дидактики нехай буде пошук і відкриття способу, за якого б учителі менше навчали, а учні більше б училися (самостійно)» [1].

А. Дистервег теж приділяв важливе значення вихованню самостійності учнів: « Розум наповнити нічим не можна. Він повинен самостійно усе охопити і переробити». Особисто сподобались слова цього видатного педагога щодо ролі вчителя у навчальному процесі: « ...посередній вчитель підносить істину, гарний – вчить її знаходити.» [2, 3].

Самостійна робота студентів (СРС) вітчизняними науковцями розглядається як складова загальних проблем наукової організації праці, є різнобічною, поліфункціональною і має не тільки навчальне, але і особистісне та суспільне значення [4, 5].

Саме висвітлені вищезазначеної проблеми стало підґрунтям нашого дослідження стану студентського пласту, реалізація напряду якого і наведено нижче.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – вдосконалення навчально-виховного процесу у коледжах та технікумах, зокрема Харківському торговельно-економічному коледжі Київського національного торговельно-економічного університету та Кам'янському державному енергетичному технікумі.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Проаналізувати стан та доцільність використання науково-методичних комплексів документів (НМКД).

2. Проаналізувати якість та доцільність сучасних бібліотечних резервів.

3. Дослідити якість електронних бібліотек та видань, чи інших видів засобів комунікації.

4. Обґрунтувати доцільність використання додаткових занять зі студентами.

5. Охарактеризувати семінарські заняття як засоби покращення освіти.

4. Матеріали та методи дослідження

Матеріальне забезпечення даного дослідження включає в себе огляд літературних джерел, публікацій та наукових праць у провідних бібліотеках Харківщини, а саме Центральній міській бібліотеці ім. В. Г. Белінського, Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, Харківській Науковій Медичній Бібліотеці та у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та електронними бібліотеками усього світу.

5. Результати досліджень

Існує багато класифікацій самостійної роботи [6, 7], зупинимось на класифікації за П. Підкасистим:

1) Самостійні роботи за зразком передбачають рішення типових завдань, виконання різноманітних вправ за зразком.

Ця форма СРС є важливою, відправною – дозволяє засвоїти певні теоретичні знання, але не розвиваються творчі здібності студента, він діє за стандартом.

2) Конструктивно-варіативні самостійні роботи [8, 9] передбачають залучення вже отриманих знань для вирішення завдань, проблем, виробничих ситуацій.

На цьому рівні розумової діяльності відбувається не тільки відтворення набутих знань, але і усвідомлення вивченого.

3) Евристичні самостійні роботи [10] пов'язані з обговоренням проблемних питань, які були поставлені викладачем на лекціях, під час семінарських занять, на лабораторних та практичних заняттях.

На цьому рівні формуються вміння бачити проблему, самостійно формулювати її зміст, розробляти план її вирішення.

4) Дослідницькі самостійні [11] роботи

В урочний та позаурочний час виконання курсових та дипломних робіт змушують студентів відійти від зразка, їх діяльність набуває пошукового, творчого характеру.

Успішність СРС залежить від їх підготовленості до такої навчальної діяльності.

І вирішальну роль у цьому відіграє професійна майстерність викладача, його знання з педагогіки та вміння використовувати сучасні методики навчання.

Отже, важливими умовами організації СРС слід вважати:

- чітку і зрозумілу для студентів діяльність самого викладача;
- професійна майстерність викладача;
- самостійна робота повинна стати постійною складовою навчально-виховного процесу, а не епізодичним явищем;
- за СРС здійснюється постійний контроль, який передбачає оцінку та корекцію знань.

Показники підготовленості абітурієнтів, які приходять для навчання у коледж, на жаль, низькі – інтерес до навчання, бажання оволодіти професійними та загальноосвітніми знаннями слабо сформовані, або взагалі відсутні.

Завдання І року навчання – це підготувати першокурсників до СР.

Таким чином, до основних реорганізаційних моментів покращення НМКД можна віднести наступні напрями:

1) З кожного предмету необхідно розробити методичне забезпечення виконання СРС.

Наприклад, до кожної теми самостійної роботи потрібно:

- чітко сформулювати мету діяльності студента, визначити очікувані результати, тобто, що буде знати та які уміння здобуде студент, вивчивши цю тему;
- визначити основне коло питань, які потрібно розглянути під час самостійної роботи з підручником, допоміжною навчальною літературою.

Можливі роз'яснення, коментарі самого викладача.

- до кожної теми додається перелік рекомендованої літератури;
- питання для самоконтролю, тестові завдання.

2) Студентам необхідно надавати допомогу у засвоєнні навчального матеріалу рекомендованих підручників. Досвід свідчить про те, що більшість сту-

дентів погано орієнтуються в джерелах знань, не вміють підібрати потрібну інформацію;

3) Слід колективно та індивідуально навчати студентів складати конспекти та користуватися ними при підготовці домашнього завдання;

4) Потрібен систематичний контроль за результатами СРС;

5) Для зростання ефективності в організації СРС в урочний час потрібно застосовувати методи та прийоми, що спираються на наочно-образний компонент мислення (таблиці, схеми, графіки, репродукції, портрети, слайди, відео). При самостійній роботі з текстами підручників, таблицями, тощо доцільно давати практичні, логічні, дискусійні завдання, створювати проблемні ситуації максимально наближені до реалій нашого життя.

б) Фотографії, малюнки, моделі, схеми можуть бути використані не тільки як готова інформація, а й спонукати до самостійної розумової діяльності, результатом якої можуть стати самостійні висновки, міркування, переконання.

І лише на II курсі у студентів формуються стійкі навички та вміння, з'являється мотивація до навчання, СР для студентів стає систематичною.

Студенти III–IV курсів займаються самостійною роботою як в аудиторіях, так і в позаурочних умовах. Це творчий етап життєдіяльності студентів. Індивідуально, але під контролем викладачів вони виконують різні завдання, працюють над курсовими та дипломними проектами з елементами самостійного дослідження, проводять спостереження, експерименти, описують новітні технології в певних галузях виробництва.

Отже, вдосконалення змісту та методики СРС залишається важливим напрямком діяльності всього педагогічного колективу. Важливо у подальшій роботі створити таку поетапну систему організації СРС, яка забезпечить необхідну мотиваційну основу систематичної самоосвіти і студентів, і викладачів, активізує їх творче мислення, сформує достатню професійну та громадянську компетентність.

Самостійна робота студентів розглядається вітчизняними науковцями як складова загальних проблем наукової організації праці та характеризується активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Самостійна робота є різнобічною, поліфункціональною і має не тільки навчальне, але й особистісне та суспільне значення, оскільки передбачає всю активну розумову діяльність студентів у навчальному процесі, є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою.

В сучасній українській педагогічній науці продовжується процес реформування, з'являються нові галузеві стандарти освіти, опрацьовуються нові технології навчання, відбувається переорієнтація навчальних планів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів на збільшення частки самостійної роботи студентів в процесі оволодіння навчальними дисциплінами.

Самостійна робота розвиває здатність особистості до самоорганізації та самоуправління, створює умови для оволодіння практичними навичками, фор-

мується здатність творчо сприймати навчальний матеріал, робити власні висновки і найголовніше – виникає потреба щоденної роботи над зростанням загальної культури та професійної майстерності.

Сучасному студенту в навчальній діяльності постійно доводиться вирішувати низку завдань, які стосуються таких її сфер:

- засвоєння матеріалу теми, яка розглядається на лекції, зокрема, робота з конспектом лекції, рекомендованою навчальною літературою;

- конспектування матеріалів робіт відповідно до програми навчальної дисципліни;

- вирішення задач, проведення дослідів, експериментів тощо;

- підготовка та доповідь рефератів, контрольних робіт на занятті;

- підготовка курсових та дипломних робіт.

Усі ці елементи навчального процесу є самостійною роботою, оскільки студенти здійснюють їх певною мірою індивідуально, в позааудиторний час. Крім того, виконання курсових та дипломних робіт змушують студентів відійти від зразка, їх діяльність набуває пошукового, творчого характеру.

Самостійна робота – навчальна діяльність студента, спрямована на вивчення і оволодіння матеріалом навчального предмета без безпосередньої участі викладача.

Слід зазначити, що успішність самостійної роботи студентів залежить від їх підготовленості до такої навчальної діяльності і вирішальну роль у цьому відіграє професійна майстерність викладача, його знання з педагогіки та вміння використовувати сучасні методики навчання.

Отже, важливими умовами організації та актуалізації самостійної роботи студентів слід вважати:

- чітку і зрозумілу для студентів діяльність самого викладача;

- професійну майстерність викладача;

- самостійна робота повинна стати постійною складовою навчально-виховного процесу, а не епізодичним явищем;

- за самостійною роботою здійснюється постійний контроль, який передбачає оцінку та корекцію знань студентів.

Самостійна робота сприяє формуванню у студентів інтелектуальних якостей, необхідних майбутньому спеціалісту. Вона розвиває у студентів навички постійного поповнення своїх знань, самоосвіти, сприяє розвитку працьовитості, організованості й ініціативи, випробовує його сили, перевіряє волю та дисциплінованість, що у реаліях сьогодення має не аби який вплив не тільки на сучасну молодь, але і на викладачів, що постійно мають змогу розвиватися та підвищувати свій рівень, бути сучасними та спроможними надати саме ті знання, що необхідні у реалії сьогодення.

Під час самостійної роботи студенти мають змогу краще використати свої індивідуальні здіб-

ності. Вони вивчають, конспектують літературні джерела, за потреби повторно перечитують їх окремі розділи або абзаци, звертаються до відповідних довідників і словників. Все це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, виробляє в студентів цілеспрямованість у здобутті знань, самостійність мислення. Самостійна робота здійснює і виховний вплив на студентів, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей.

З метою подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах для зростання ефективності самостійної роботи студентів проводиться значна робота, а саме:

- з усіх навчальних дисциплін створюються навчально-методичні комплекси дисциплін;

- поповнюється книжкові бібліотечні фонди та тематична періодика;

- проводиться комплекс робіт щодо створення бібліотеки електронних видань, забезпечення читальних залів необхідною оргтехнікою, обладнання навчальних аудиторій сучасними засобами комунікації;

- значна увага приділяється проведенню консультацій та додаткових занять із студентами, які потребують особливої педагогічної уваги;

- регулярно проводяться науково-практичні та науково-методичні семінари з педагогічної майстерності викладачів та заняття в школі молодого викладача.

Отже, вдосконалення змісту та методики самостійної роботи студентів залишається важливим напрямком діяльності всього педагогічного колективу. Важливо у подальшій роботі створити таку поетапну систему організації самостійної роботи, яка забезпечить необхідну мотиваційну основу систематичної самоосвіти і студентів, і викладачів, а також активізує їх творче мислення, сформує достатню професійну та громадянську компетентність.

6. Висновки

1. Проаналізовано сучасні методи вдосконалення навчально-виховного процесу у коледжі, зокрема ХТЕК КНТУ та КДСТ.

2. Проаналізовано стан та доцільність використання НМКД. Визначено, що деякі методи пережили своє і мають бути ліквідовані.

3. Проаналізовано якість та доцільність сучасних бібліотечних резервів. Визначено, що не всі бібліотечні резерви мають повноцінні матеріали.

4. Досліджено якість електронних бібліотек та видань, чи інших видів засобів комунікації. Визначено, що

5. Обґрунтувати доцільність використання додаткових занять зі студентами.

6. Охарактеризувати семінарські заняття як засоби покращення освіти.

Література

1. Коменський Я. Великая дидактика. Москва: Учпедгиз, 1965. 162 с.
2. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва: Учпедгиз, 1956. 158 с.

3. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения: уч. пос. / Алексюк А. Н. и др. Киев: ИСДО, 1993. 336 с.
4. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся. Москва: Просвещение, 1984. 64 с.
5. Бондарчук Е. И., Бондарчук Л. И. Основы психологии и педагогики. Киев. 2002. 286 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь. 1997. 376 с.
7. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс. За ред. В. М. Кухаренка. Харків: НТУ «ХПІ». 2001. 282 с.
8. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття // Педагогіка і психологія. 2003. № 1 (XXXVIII). С. 6–16.
9. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / Литвин В. та ін. Кн. 2: Освіта і наука. Творчий потенціал державо- і культуротворення. К.: Навч. Книга. 2004. 672 с.
10. Пономарьов О. С. Фундаменталізація освіти в контексті моделі фахівця ХХІ століття // Фундаменталізація вищої технічної освіти як умова випуску конкурентоспроможних фахівців: Зб. наук. праць. Харків: НТУ «ХПІ». 2001.
11. Проблеми формування особистості лідера / Романовський О. Г. та ін. Харків: Майдан. 2000. 193 с.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Сокольнікова Н. М.
Дата надходження рукопису 10.04.2018*

Панікарова Ірина Анатоліївна, викладач вищої категорії, Кам'янський державний енергетичний технікум, вул. Енергетиків, 36, м. Кам'янське, Україна, 51918
E-mail: panikarovadana@gmail.com

Старостено Богдана Олександрівна, кандидат технічних наук, старший викладач, кафедра хімії, мікробіології та гігієни харчування, Харківський державний університет харчування та торгівлі, вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051

Аштаєв Олександр Сергійович, викладач, Циклова комісія майстрів виробничого навчання, Харківський торговельно-економічний коледж Київського Національного торговельно-економічного університету, ул. Клочківська, 202, м. Харків, Україна, 61045

Мазурик Тетяна Михайлівна, викладач, Циклова комісія майстрів виробничого навчання, Харківський торговельно-економічний коледж Київського Національного торговельно-економічного університету, вул. Клочківська, 202, м. Харків, Україна, 61045
E-mail: Klyntik@yandex.ua

Нечволод Ірина Євгеніївна, викладач, Циклова комісія майстрів виробничого навчання, Харківський торговельно-економічний коледж Київського Національного торговельно-економічного університету, вул. Клочківська, 202, м. Харків, Україна, 61045